

Павленко В.В. Теологічна і просвітницька діяльність у духовних семінаріях / В.В. Павленко // Тези Науково-практичної конференції "Парадигма Творення в сучасній науці: на шляху до інтегрованого світогляду". – Остріг, 28-29 листопада 2008 р. // Електронний ресурс. Режим доступу: http://creation.in.ua/?Tezy_dopovidej/Pavlenko_V.V.

Павленко В.В.

аспірант, Житомирський державний університет імені Івана Франка

Теологічна і просвітницька діяльність у духовних семінаріях

У Російській імперії та в Україні, як її складової, істотний вплив на освіту і особливо на виховання підростаючого покоління здійснювала церква.

Православ'я з Х ст. на землях Київської Русі мало статус державної релігії. Релігія намагалась чинити вплив на освіту через мережу закладів, які здебільшого забезпечували початкову елементарну освіту.

Як свідчать архівні джерела, практично у кожному другому номері „Волинських єпархіальних відомостей” була присутня рецензія, ухвалена Синодом, щодо навчальних посібників, книг, статей тощо. Особливо високі вимоги висувались до книг, що пояснювали Святе Письмо, до посібників з історії та мовознавства, де наукові погляди суперечили православним догматам [1].

Одним із визначних осередків православ'я на Волині стає Волинська духовна семінарія, яка була відкрита 14 травня 1796 року в Острозі. З відкриттям семінарії відразу набула великого впливу на релігійно-церковний розвиток. Навчання тут здійснювалось латинською мовою. Серед предметів, що вивчалися, обов'язковими були малювання і медицина.

У статуті для православних духовних академій зазначалось, що викладачами могли бути професори (ординарні та екстраординарні), доценти та лектори. Однією із вимог поставало суворого дотримання православної віри. Виключення становили лише лектори нових мов.

Ординарні професори повинні були мати ступінь доктора богословських наук. Екстраординарні – ступінь магістра. Професори затверджувались на посаду Синодом, а доценти і лектори – єпархіальним преосвященним. Після закінчення навчального року кожен викладач звітувався перед радою [2].

Цікавим та показовим відносно тогочасної якості викладання був факт, який раптом сплив у 1875 році. Правління семінарії було стурбовано тим, що духовні училища Волинської губернії забезпечують своїм випускникам досить слабку підготовку, принаймні таку, яка не дозволяє навчатись у семінарії. Зокрема зазначалося, що середній рівень освіти є дуже низьким. Гарні знання виявили тільки учні Житомирського духовного училища, але лише з одного предмету – пояснення богослужінь з церковним статутом – „4” бали, середній бал з інших предметів – „3” та нижче [3].

Отже, проаналізувавши архівні джерела, можна зробити висновок, що

Житомирське духовне училище було провідним серед губернських навчальних закладів і тим самим забезпечувало велику кількість студентів для духовної семінарії.

Для викладачів існувала своя спеціальна інструкція, яка визначала їх виховну діяльність. Загально-педагогічні вимоги: в основі виховання – істина православна віра, всезагальна любов. Основа внутрішнього життя студента – правдивість, наполегливість. Вчитель мав пробуджувати почуття особистої честі, але не честолюбства (бо гординя – матір усіх вад). Виховання здійснювалось в патріотичному дусі. А також: розвиток естетичного смаку; викорінення наклепства („раболепское обращение учеников с наставником, низкоклонство и заискивание”); викладач мав бути близьким до студента але не балакучим не; поважати особистість студента; повинен знати історію морального розвитку студента; об’єктивним в оцінюванні; покарання здійснювати відповідно до віку; карати лише тоді, коли провина не викликає сумніву (види покарань: догана наодинці, догана перед цілим класом, самітне сидіння в класах, за балакучість та за підказки, повідомлення інспектору семінарії, запис у кондуїтну книгу, видалення з класу, попередження батьків).

До виховних дій викладача під час класних занять слід віднести: на початку і по його закінченню читалась молитва перед класом; контроль за відвідуванням учнів; викладач слідкував за засвоєнням матеріалу, розвитком природних здібностей; піклувався про стан здоров’я студентів; був доброзичливим, не вступав у суперечки зі студентами.

Великого значення у розвитку духовної освіти на Волині відіграло Житомирське училище. Ідея відкриття у Житомирі духовного училища припадає на 50-ті роки XIX ст. На той час у Волинській губернії вже існувало чотири духовних училища: Кременецьке, Дерманське, Мелецьке та Білостоцьке. Всі вони розташовувались на західній смузі губернії, у бідних селах, окрім Кременецького. Це було викликано тим, що міське життя на той час видавалось коштовним.

Можна зробити висновок, що низький рівень знань випускників духовних училищ був пов’язаний з тим, що у другій половині XIX ст.. духовні заклади ще залишалися на схоластичних засадах, були відсутні системність, послідовність у викладі матеріалу. А головне – викладачі не мали елементарної педагогічної освіти, не були знайомі з методиками викладання тих чи інших предметів. Елементарну педагогічну освіту отримували випускниці освітніх закладів. Траплялись випадки, коли дівчина з середньою спеціальною освітою вміла краще навчити дітей, ніж професор. ординарний

У Житомирі з 1864 року існувало Волинське жіноче училище духовного відомства. Метою заснування його було надати можливість навчатися сиротам священнослужителів і незаможних священиків і дияконів.

Училище складалося з трьох відділень з дворічним курсом у кожному, отже навчання тривало шість років. Відділення називалися: старшим, середнім та молодшим. Викладались наступні предмети: Закон Божий (Катехізис, Свята історія Старого та Нового Заповітів, пояснення богослужіння), читання та письмо російською та слов’янською, чистописання, арифметика, російська граматики, слов’янська граматики, російська історія і російська географія, всезагальна історія і всезагальна географія, церковний спів, рукоділля (шиття церковних риз).

З другої половини XIX ст. у Російській імперії відбувався швидкий приріст церковно-приходських шкіл. До 13 червня 1884 року їх було 3088, шкіл грамотності – 1459. Навчалися діти обох статей: у церковно-приходських – 77859 учнів, у школах грамотності – 27269 учнів. До 1 січня 1885 року (через півроку) з'явилося ще 2007 шкіл (1167 – церковно-приходських і 840 - грамотності), навчалось 48845 учнів. У Волинській губернії було 112 шкіл, з яких навчалось 2099 учнів [4].

Отже, духовна освіта та виховання мали істотний та провідний вплив на розвиток особистості у другій половині XIX ст. Духовна освіта була заідеологізована, здебільшого залишалась на схоластичних засадах. В період духовної кризи православ'я робило все можливе, щоб зберегти і поширити найкращі здобутки у системі національної освіти та виховання.

Література:

1. 1. Волынские епархиальные ведомости. – 1878. – № 7. – 1 квітня.
2. 2. Волынские епархиальные ведомости. – 1884. – № 16. - 1 червня.
3. 3. Волынские епархиальные ведомости. – 1875. – № 1. - 1 січня.
4. 4. Волынские епархиальные ведомости. – 1886. – № 17. – 11 червня.